

CORINA ISABELLA CSISZAR

Credințe și superstiții

Superstițiile sunt manifestări ale omului în raporturile sale cu divinitatea. Cu timpul, omul impresionat de diferite nenorociri sau întâmplări ieșite din comun, căzând adeseori într-o stare de bucurie ori de durere sau de frică și nefiind în stare să-și explice aceste sentimente prea puternice a simțit nevoia să adauge la forma de exprimare, alte acțiuni și forme care nu au nimic comun cu sentimentul lor religios.

Superstiția este ceea ce decidem noi să fie superstiție. Ea se exprimă sub forma unor credințe sau a unor practici. Statutul superstiției nu a suferit modificări importante. Conștiința că se află în posesia unor cunoștințe și convingeri superioare îi determină pe mulți s-o conteste vehement. Substanța ei irațională îi contrariază pe oamenii de știință, iar caracterul nedogmatic, pe oamenii Bisericii, care iau drept superstiții toate credințele societăților primitive sau tradiționale.

Ceea ce a favorizat tendința de a distinge credințele de superstiții a fost faptul că în toate culturile există **credințe colective** (tari) de care ține seama toată lumea, **credințe facultative** (slabe) și credințe individuale, născute prin conexiuni operate între circumstanțele în care are loc o acțiune și rezultatele ei. Alături de religiile oficiale, trăiește poate cu mai multă vitalitate decât acestea - superstiția. Ea constituie o adevărată religie a celor mulți și este mereu în putere, fiindcă este cea mai veche formă a religiei: un amestec de sfărâmături din animism, fetișism și naturism. Poporul n-a înțeles niciodată religiile superioare în adevăratul lor spirit. El și-a păstrat credințele lui primitive, superstițioase, adoptând numai superficial noile concepții despre credință.

Miresucă cu cunună
Hainele pe tine sună,
Să cunoaște că-i hi bună
Că nici mă-ta n-o fo re
Și tu-i semăna cu ie
Mireasă ca ș-al tău mire
Nu este pe lume nime.
Numa-n codru este-un
brad

Așa subțirel și nalt
Și la tăta lumea drag.
Miresucă țucu-te
Bine ți să șade așe,
Cu faitior și cunună
Ca și cerului cu lună.
Pă drăguțu' miresi
Facă-l dracu' măturoi
Și măture ulița
Să poată trece nunta.
Să poată trece nunta.
Tu, mireasă, tu, tu, tu!
Bagă samă pă bărbat
Nu-l purta deștiorat
Că femeile-s cățele
Și ți-or scoate vorbe rele.

*De la Anița Pușcaș, 44
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Miresucă, miresucă,
Bine ți să șade ție
Cu zadie-n cununie!
Că faitioru din cununie
Tu l-ai pus sub f... întâie.

*De la Anița Pușcaș, 44
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Pe din jos de beserică
Mândră rouă să ridică.
Roua trebe scuturată
Ei, mireasă cu nunată.
Părinte, popă bun
In ieși-ne până-n drum.
Și ne ieși c-o cărticică
Și cunună o florice
Să ne ieși cu patrahir
Și cunună-un trandafir.
Ai grije mire ce faci
Nu faci redie pă vaci,
Ce-ai făcut iară să faci.
Nici faci redie pe boi
Ce-ai făcut să strici
'napoi.

*De la Livia Gâț, 63,
Asuașu de Jos, 1989*

Miresucă struț de flori
Iați gându de la feciori
Și ți-l pune la bărbat
Că cu el te-ai cununat.
Dulce-i mierea-n cununie
Da-i amară pă vecie.
Dulce-i mierea-n cununat
Da-i amară pe șohan
Supărată-i mireasa
Pân ce-o întrebat popa
Place-i mirele or ba?
Nici acolo n-o spus drept
Numa și-o pus capu-n
piept
Și-o zis că-i place bugăt.
Nici cu gândul n-ai gândi
Cine ne-a ști ciufuli
Buruiana, loboda
Ciufu și batjocura.
Buruiana dintre cepe
Și ciufu dintre neveste.
Iuesc că îndrăznesc
Gura nu mi-o șăinălesc

Creștinismul căutând să prindă rădăcini în masa popoarelor, a găsit aici împământenit păgânismul aliat cu rămășițe din anism, fetișism și naturism. Și de aici s-a născut o religie mixtă, așa cum putem observa până în ziua de azi, la poporul român.

Încercăm cu toții o anumită "nostalgie a originilor", ca să folosim o expresie dragă lui Mircea Eliade. Nemulțumiți parcă de ritmul monoton al vieții pe care o trăim, între o zi de lucru și cealaltă, între o săptămână și alta, între un weekend și celălalt, avem impresia că cei dinaintea noastră își înscriau existența mult mai armonios decât noi, în timp și spațiu. De aici o anumită ispită a contemporanilor de a căuta cu insistență "armoniile pierdute" dintre om și cosmos, dintre om și natură, dintre om și oameni. Dorința de a cunoaște secretul "ritmurilor vitale" ce reglau existența în timp și spațiu a comunităților umane de altă dată, continuă să incite astăzi imaginația omului modern de pe întreg mapamondul. Timpul istoric pe care-l trăim a făcut însă ca multe forme tradiționale de viață comunitară, consacrate ca semnificative pentru respectivele comunități, să fie tot mai rar întâlnite în secolul XXI.

În perimetrul geografic al Europei de sud-est, din care România face parte integrantă, numeroase manifestări comunitare de tip tradițional s-au păstrat în mod aproape miraculos, împreună cu o importantă încărcătură de semnificații arhaice. Datinile și obiceiurile practicate în relație cu momentele fundamentale ale existenței - **naștere, căsătorie, moarte** - dar și cu unele momente importante din derularea calendaristică a timpului - **solstiții, echinocții, mari sărbători religioase, începutul și sfârșitul unor activități lucrative etc.** - sunt practicate după aceleași legi nescrise ale ceremonialului și ritualului mitic, chiar dacă performerii sunt țărani din sate marcate de fenomenul modernizării. E greu de explicat prestigiul datinilor și obiceiurilor tradiționale, în România contemporană. Un secret al dăinuirii lor poate fi și ingeniosul răspuns, oferit la mereu actuala întrebare: Cum ne armonizăm relațiile noastre cu mediul, cu semenii și comunitatea, dincolo de barierele socio-economice?

Cei de dinaintea noastră își înscriau și recunoșteau existența individuală și comunitară în concordanță cu marile sărbători religioase ale anului, cu alternața dintre **perioadele de post și câșlegi, cu momentele declanșării activităților agricole, pastorale, viticole și pomicole, cu timpii optimi ai recoltatului, ai coborârii turmelor și depozitării rodului din vii și livezi.**

Aceeași importanță o avea timpul când **răsăreau, înfloreau și trebuiau culese ierburile de leac și de vrajă.** Iată câteva secvențe din calendarul tradițional al obiceiurilor care reglau viața individului și a comunității, sincronizându-le existența, mult mai armonios decât o facem noi astăzi, cu marile ritmuri cosmice. Fiecăruia dintre aceste momente, treptat i-a fost oferit un caracter sacru, exprimat printr-un comportament diferit de cel cotidian, o ținută sărbătorească și un limbaj metaforic, menite a consacra împreună respectivul moment în conștiința comunității, ca eveniment memorabil. În acest context, la **solstițiu de iarnă**, când soarele este tot mai slab și mai puțin prezent pe bolta cerească, iar frigul și uscăciunea încearcă să desconsolideze ordinea firii, oamenii au conceput ceremonialele menite a ajuta Soarele și Vegetația să depășească acest moment de criză temporară, pentru a renaște mai puternice. În absolut toate satele României, timp de 12 zile - din ajunul

Craciunului și până la Sf. Ion (7 ianuarie) - se succed numeroase datini și obiceiuri tradiționale. Cei care deschid perioada colindatului sunt copiii cu Moș-Ajunul și Bună-Dimineța. Cea mai reprezentativă datină a Crăciunului este însă Colinda cetelor de feciori. În Maramures, feciorii reuniți în grupuri mici sau mai ample (de la 6 la 25 de persoane) parcurg, timp de 3 zile, întreg satul, fiind așteptați cu lămpile aprinse în fereastra și mesele încărcate de bucate alese; nu există restricții de oră sau statut social pentru colindători. Bogația repertoriului românesc de colinde a fost adesea elogiată, specialiștii catalogându-le printre cele mai valoroase creații poetice din sud-estul Europei.

Un alt semnificativ prag temporal, marcat printr-o impresionantă

Cea frumoasă nu să-ndură
Că să spârtică la gură.
Iuiască cât de bine
Că-i mai hâdă decât mine.
Taci din gură săcătura
Că-ți tremură dinții-n gură
Se iuiiau și nănașii:
Nănașu ni-i ca ș-un crai
Nănașu ni-i cât un pai.
Nănașu ni-i cât o cruce
Nănașu de abea să duce.

*De la Livia Gâț, 63,
Asuaju de Jos, 1989*

Ieși afară soacră mare,
Că-ți aducem noră tare.
Să-ți ajute la ciubăr
Să te scalmene de păr.

*De la Livia Gâț, 63,
Asuaju de Jos, 1989*

Crapă Doamne pământu'
Să iasă socru cel mare
Să vadă ce noră are!

*De la Livia Gâț, 63,
Asuaju de Jos, 1989*

Țâpați grâu nu Țâpați
pleavă
Că ni-i mireasa de treabă
Țâpă grâu nu Țâpa goz
Că ni-i mirele frumos.
Și stropit cu busuioc
Să aivă mirii noroc!
Fetele de la meștioară
Gândești că îs puiți de
cioară.
Feciorii de la colac
Gândești că-s puiți de
drac!
Vai, de voi, feciori de
nună
Cum v-o-nghețat limba-n
gură
Și nu vi s-a dezgheța
Până-ți vedea litera.

*De la Livia Gâț, 63,
Asuaaju de Jos, 1989*

Când îi hi mireasă
Câți prunci vrei să ai,
Pe atâte degete de la
mână, să ștezi
Când îi mere după masă.

*De la Livia Gâț, 63,
Asuaaju de Jos, 1989*

După miazănoapte
Când îi hi dezgătată,
Să-ți pui faitorul și
struțul
Păstă atâtea blide din cui,
Câți prunci vrei să ai.

*De la Livia Gâț, 63,
Asuaaju de Jos, 1989*

suită de obiceiuri tradiționale, este Anul Nou. Timp investit cu virtuți augurale, noaptea de 31 decembrie concentrează jocuri cu măști, divinații, pronosticuri, festine și chiar vrăji, marcând atât timpul familial cât și pe cel al comunității. Practic, toate categoriile de indivizi, indiferent de vârstă, sunt antrenate la marea veghe dintre ani. Formele de practicare a acestor obiceiuri au atins în satele Moldovei o adevărată culme a expresivității plastice și coregrafice, costumațiile rituale și dansurile ceremoniale conservând elemente de străveche sorginte (cultul lui Dyonisos). Paralel cu aceste manifestări comunitare, la câte o casă numai de fete și feciori știută, se desfășoară, în mare taină, Vergelul sau Sanvasăitul blidelor, adică acele practici divinatorii de aflarea viitorului soț; fetele leagă parii unui gard necunoscut, cu fire de lână roșie, fără să-i vadă.

Obiceiurile vieții de familie se desfășoară după modelul riturilor de trecere pe întreg teritoriul folcloric românesc, dar au în județul Maramureș unele trăsături specifice.

Obiceiurile vieții de familie nu se leagă direct de activitatea productivă a anului, planul cu care corelează nemijlocit fiind cel social biologic, familia, și prin ea activitatea mai largă. Aceste obiceiuri implică elemente de credință străveche și de practică legate de logica magică, rituri menite să-l apere pe om sau să consacre situația nouă în care acesta trece cu timpul spre funcții de urare.

Copleșit în efortul său ritmic și monoton de a răzbi prin obstacolele dese și mari ale existenței sale, aflată adesea într-un echilibru marginal, țăranul știe că hărnicia, priceperea și știința omului, nu depind numai de el ci și de forțele nevăzute ale firii care trebuiau câștigate în favoarea lui tocmai prin vechile obiceiuri pe care le-au respectat strămoșii. Femeii îi revine sarcina de a îmblânzi, de a atrage asupra gospodăriei, acțiunile benefice ale forțelor supranaturale și de a preveni acțiunea distructivă a forțelor răului.

După părerea lui A. Van Gennep credințele și superstițiile au jucat un rol cu atât mai mare în viața obiceiurilor, în comportarea oame-

nilor, cu cât colectivitățile folclorice s-au găsit pe o treaptă mai înapoiată a dezvoltării sociale. Din cauză că obiceiurile au un caracter polifuncțional, era foarte greu de diferențiat în obiceiuri elementele ce își au originea în practica primitivă a muncii, de cele ce își au originea în credințele superstițioase sau credințele superstițioase sau cunoștințele empirice de cele științifice. Aceasta din cauză că, în toate obiceiurile tradiționale, alături de elementele care ne duc spre practica primitivă a muncii, spre conștiința materialistă spontană a oamenilor, găsim foarte multe elemente care ne duc la concepțiile vechi despre lume, la reprezentările mitologice precreștine, necreștine sau creștine, la diverse ideologii cu care s-a confruntat societatea tradițională în decursul veacurilor. În gândirea populară nu există nici o întrebare fără un răspuns și nici o problemă fără putință de rezolvare. Toate au dezlegare prin rugăciune datorită credinței în Dumnezeu, iar altădată o aveau prin puterea gândului, adică prin concentrare. Această rezolvare rapidă, o numim magie. Fiind extrem de veche, a precedat creștinismul și foarte ușor o putem numi religie păgână. Cele două mari pârgii ale ei fiind gândul și cuvântul. Ea venea în ajutorul omului și cele mai multe incantații și practici erau apotropaice, de vindecare, de dragoste și de fertilitate.

În contextul obiceiurilor tradiționale, **nașterea** având importantul rol de a perpetua specia umană, are o importanță deosebită la români. Preocuparea pentru **noul născut** începe chiar dinainte ca acesta să fi fost procreat, prin **riturile de fecunditate de la nuntă**, prin diferite **credințe și superstiții, prin rituri legate de sarcină și lehuzie**. Toate acestea își propun să influențeze pozitiv intrarea noului născut în colectivitate.

Credințe și superstiții la naștere

A te naște nu e o întâmplare ci este un mit.¹

Complexul de practici care însoțesc **nașterea** este legat nu numai

¹ Nichita Stănescu, *Respirări*, Editura Sport – Turism, București, 1982, pag. 229;

Tânăru' nost crăișor
Dimineată s-a sculat
Pă față s-o spălat,
La vânătoare a plecat
O văzut o căprioară
Ce-a intrat la casa dum-
neavoastră.
Noi am vinit să ne-o dați.

*De la Livia Gâț, 63,
Asuaju de Jos, 1989*

Nănăși-o-aș, nănăși
Tare nu m-aș cheltui.
Place-mi să fiu tăt de
frunte
Da' n-aș da parale multe.

*De la Ioan Sabou, 55 ani,
Asuaju de Jos, 1989*

Strigături la nuntă

11.

Ieși afară soacră mare
Și ridică streășina,
Să încapă mobila.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Noi merem după
mireasă,
De-om găsi-o som-
noroasă
Om lăsa la mă-sa acasă,
S-o mărite după domn,
Să se sature de somn.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Soacră mare, soacră mică
Ai rămas fără nimică.
Fără perini, fără țol
Fără mână de ajutor.
Astălaltă soacră mare
Și fecior și noră are.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Nănașule, nănașule,
Țâpă ochii păstă cap
Nu te arăta supărat.
Te-arată cu voie bună
Cu două mii de lei în
mână.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Aiește-a nănași, nănași
I-am adus din Făgăraș
Nu i-am adus de făloși,
Că i-am adus de frumoși.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

de nașterea propriu- zisă ci și de perioada sarcinii și a lehzuziei. Femeia însărcinată este supusă unui sistem întreg de interdicții. Aceste interdicții aparțin magiei negative și sunt de tipul *să nu faci*² ca să se producă ceva nedorit, ele au rolul de apărare atât a mamei cât și a copilului care urmează să se nască. A. Van Gennep leagă aceste interdicții de credința primitivă în conformitate cu care femeia însărcinată este impură și această stare se transmite și copilului.³

Interdicții privind femeia însărcinată

Femeia gravidă să nu poarte floare la ureche, să nu aivă coptilu' sămn pă corp. (*De la Anica Butcure, 78 ani, Cupșeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Să nu ieie așchie în zadie când mere la tăietor, c-apoi zice că face coptil mucos. (*De la Anica Butcure, 78 ani, Cupșeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Femeia grea să nu mănânce fructe îngemănate să nu facă gemeni, să nu poarte floare la ureche sau în șorț c-api a avea coconu' semne. (*De la Raveca Hereș, 70 de ani, Costeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Când ridică paos la beserică, femeia gravidă să nu să țână, de haina altuia, știi cum să țân, că zice că nu naște până nu vine acela de care s-o ținut la paos și să vină să să țână iară. (*De la Raveca Hereș, 70 de ani, Costeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Femeia nu avea voie să mănânce fruct început, că face copilul semn, să nu fure, ca să nu fie hoț, iar dacă mânca sor (șoric), copilul va fi păros. (*De la Maria Bonte, 78 ani, Asuaju de Jos, Țara Codrului, 1999,*)

Dacă femeia vede om hibaș (om cu defecte), să-și aducă iute aminte ca să nu fie copilul cu deficiențe. (*De la Maria Bonte, 78 ani, Asuaju de Jos, Țara Codrului, 1999,*)

Să nu se mire de lucruri urâte, ca să nu-i fie urât copilul; în cazul în care totuși uită și se miră, trebuie să spună pentru a anula efectul:

² I. G. Frazer, *Creanga de aur*, vol. I, Editura Minerva, București, 1980, pag. 48;

³ A. Van Gennep, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1998, pag. 56;

Doi vedem, doi ne mirăm. (*De la Raveca Hereș, 70 de ani, Costeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Femeia să nu poarte nimic în buzunar, ca să nu aibă copilul semne pe față. (*De la Ileana Drăguș, moașă, Oncești, Maramureș, 2002*)

Să nu mănânce fructe îngemănate ca să nu nască gemeni. (*De la Ileana Drăguș, moașă, Oncești, Maramureș, 2002*)

Femeia însărcinată să nu privească iepuri, pentru a nu naște copil cu buză de iepure. (*De la Ileana Drăguș, 67 ani, moașă, Oncești, Maramureș, 2002*)

Femeia gravidă să nu se uite la morți, ca să nu fie copilul galben la față. (*De la Ileana Drăguș, 67 ani, moașă, moașă, Oncești, Maramureș, 2002*)

Să nu-și pună floare-n piept, ca să nu aibă copilul semn pe față. (*De la Ileana Drăguș, 67 ani, moașă, Oncești, Maramureș, 2002*)

Să nu miroase flori, ca să nu-i miroasă copilului gura; să nu rupă lemne pe genunchi, ca să nu sughițe copilul. (*De la Maria Buhai, Șomcuta, Țara Chioarului, 2002*).

Să nu se mire de nimic și mai ales atunci când vede oameni neputincioși, invalizi, ca să nu facă copil la fel; să nu se uite la “tot felul de comedii”. (*De la Maria Lupuț, 65 ani, Șomcuta, Țara Chioarului, 2002*)

Dacă femeia gravidă este pofticioasă și vede ceva ce dorește să mănânce, să ceară ca să nu piardă sarcina. (*De la Maria Lupuț, 65 ani, Șomcuta, Țara Chioarului, 2002*)

De câte ori întâlnește situații de felul acestora sau le încalcă fără voia ei, femeia gravidă să își aducă aminte că este însărcinată și să-și spună în gând “Doamne feri de rău”. (*De la Maria Lupuț, 65 ani, Șomcuta, Țara Chioarului, 2002*)

Va fi băiat sau fată?

Când să gată tiara, când nu mai este numa' de vo două palme, scoți fușteii și închizi ochii. Pui fușteii între picioare și ieși afară.

Iu-iu-iu, nănașa mare
Sui pă iepure călare
Și nănașu pă cocoș
Că-i mai bine ca pă jos.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuaju de Jos, 1989

Nănaș mare aș tăt fi,
Numai nu m-aș cheltui,
Cu banii de p-o găină,
Mi-aș cuprinde câte-o
fină.
Cu banii di pă cocoș
Mi-aș cuprinde un fin frumos.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuaju de Jos, 1989

Pă drăguțu mireșii
Facă-l dracu' măturoi
Să măture ulița
Să poată trece nunta.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuaju de Jos, 1989

Fetile de la mestioară
Gândești că-s puiiți de
cioară.
Feciorii de la colac
Parc-ar si puiiți de drac.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuaju de Jos, 1989

Nici cu gându n-am gândit
Cine ne-a ști ciufuli
Buruiana, loboda,
Ciufu și batjocura,
Buruiana dintre cepe
Și ciufu dintre neveste.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Iuesc că îndrăznesc,
Gura nu mi-o șeinălesc,
Cea frumoasă
nu să-ndură
Că s-a spârțica la gura.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Pă din sus de biserică
Mândră rouă să ridică
Roua trebe scuturată
Și mireasa cununată.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Mireasă ca și-a tău mire
Nu este pă lume nime
Numa-n codru ieste un
brad
Așe subțârel și-nalt
Și la tăta lumea drag.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Deschizi ochii. Dacă vezi coptil, fecior, bărbat, api îi naște băiat,
dacă vezi femeie ori fată, api îi avé fată. (*De la Maria Rednic, 60
ani, Oncești, Maramureș, 2002*)

Între semnele prevestitoare se consideră că: dacă femeia gravidă se
află la râu și-n acest timp vine ploaia, atunci va naște băiat; dacă
gravida este “curată” la față, va fi băiat; dacă burta este mai as-
cuțită va fi băiat; dacă gravida “poștește acrituri”, va fi fată; dacă
are “grețuri” după nimic, va fi băiat; dacă o dor șelele înainte de
naștere, va fi fată; dacă-i pune cineva, pe ascuns, sare după cap și
femeia își duce mâna la frunte, va avea băiat. (*De la Anica Buhai,
84 ani, Șomcuta, Țara Chioarului, 2002*)

În perioada de graviditate, grija femeii și a familiei sale era ca
aceasta să nu piardă sarcina, să nască un copil viu și sănătos.

Rituri de fecunditate

Multe obiceiuri și superstiții legate de naștere ne duc cu gândul la o
lume arhaică, a cărei complexitate s-a transmis de-a lungul
veacurilor până în zilele noastre.

Este interesant de remarcat că unele gesturi rituale din cadrul nunții,
au semnificații puternice pentru naștere, ele având menirea să influ-
ențeze bunul mers al nașterii.

Ca să naști ușor tre să te rogi la Maica Sfântă. Da' și când să mărită
și mere la cununie să-și pună femeia un ou în sân. Și să-l țâie acolo
tătă cununia. Și când zine acasă de la beserică să-l facă așe să ptice
pă sub tăta legăturile, câte le are. Așe să nască de ușor, cum o ieșit
ou' de ușor.

La biserică te gândești cam câți coptii vrei să ai. Și câți vrei, atâtea
jedite să pui pă ușă, vrei, unu', doi, tri, pui mâna acolo. Sau dacă nu
vrei să ai coptii vo doi ani, ori tri după ce te-ai măritat, api pui
atâtea jedite pă ușa de la beserică câte vrei. (*De la Raveca Hereș, 70
de ani, Costeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Ciclul obiceiurilor de la naștere este anticipat de elemente incluse în
ciclul nupțial; e vorba de riturile de fecunditate. Astfel, se consideră

că este bine ca mireasa, în prima dimineață după nuntă, să mulgă vacile ca să aibă copii și lactație bogată. (*De la Maria Petruș, 65 ani, Șomcuta, Țara Chioarului, 2000*)

Dacă nu vrea să aibă copii repede, atunci, în timpul ospățului nunții, să-și țină mâinile sub șezut. (*De la Viorica Buda, 62 ani, Șomcuta, Țara Chioarului, 2000*)

Ursitoarele

Înainte de a naște femeia, veneau tri ursători. Una ursă că vei naște la data cutare, alta zâce dacă îi avea coptil sau fată. Ursătorile nu le vezi, numa' le auzi. Să face cruce pă masă. Fac cruce în lemn, de-s ursători de diavoli, api de cruce nu să aproptie. Sau pot fi ursători de credință. Cele care-s de credință ursăsc câte tri, dacă-s de diavoli ura numa' una, o dată. Cum ai făcut crucea pă masă, o dată s-o dus cele de diavol. (*De la Raveca Hereș, 70 de ani, Costeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Api le pune masă încărcată, din fiecare câte un ptic, tăt ce-ți amintești și horincă, că așé de bine să sie servit pruncu' acela în viață. Când vedeai sus pară lungă de foc și tăt ardea și când merei lângă ie dispărea, știei că acele o fo' ursătorile. A tria o zăs că de va fi coptilu' cu buricu' învîrtit pângă grumaz va muri. Api de-scânta ursătoarea că unde să-l ducă între hotare și să-l îngroape și să-l ungă cu oloi de pământ să nu să întoarcă coptilu' la casă. (*De la Anica Butcure, 78 ani, Cupșeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Dacă se naște copilul cu buricul învîrtit pângă grumaz, moașa taie din el, îl duce păstă hotară, cu tămâie, busuioc și cu agheazmă, și-l țâpă unde cocoșii negri nu să aud cântând:

Pui, sătană, amu' te vād, amu' te du,
Pui, diavole, amu te vād, amu' te du,
Pui, ucigă-te crucea,
Să nu te aproptii de Ion,
Ori de femeia ce-o născut.

Supărată-i mireasa,
Că o întrebat popa
Place-i mirele ori ba.
Nici acolo n-o spus drept
Numa cu capu-n piept
S-o zăs că-i place bugăt.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuașu de Jos, 1989

Miresucă frumușică
Poartă-te și fii harnică,
Că soacră-ta, nu ți-i mamă,
Să bage pă tine samă,
Nici mirele nu ți-i frate,
Să gândești că nu te-a bate.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuașu de Jos, 1989

Dacă-i mere la străini
Nu ședea mult în vecini
Că femeile-s cățele
Și ți-or scoate vorbe rele.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuașu de Jos, 1989

Bun rămas măicuța mé,
Apă rece nu-i mai bé
Adusă de mâna mé.
Ți-or aduce străinii,
De-i trăi bine cu ii.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

La nănașu sub cotet
Este-un pui de huhurez,
Ca nănașu de măreț.
Și la coadă răsucit,
Ca nănașu' de zgârcit.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

La nănașa sub poiată
Este un pui de rață
creață,
Ca nănașă de măreață.
Și la coadă răsucită
Ca nănașa de zgârcită.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Ieși afară soacră mare
C-ai o noră ca o floare.
Cea mai harnică din sat,
La durnit și la mâncat.
Și te-nvârte pângă curte
Că-ți aducem haine
multe.
Câte haine aducem noi

De femeie și de prunc.

Pui, du-te la duhuri, în munți, și-n văi și-n stâni,

Unde cocoș negru nu cântă,

Unde vaca neagră nu mujește,

Părăsește-ne, ucigă-te crucea.

(De la Anica Butcure, 78 ani, Cupșeni, Țara Lăpușului, 2008)

Exista credința că soarta copilului atârna și de ursitori ("ursoi").

Acestea mergeau în prima noapte după nașterea copilului la fereastră și spuneau cum va fi viața acestuia, ce noroc va avea. Aceste ("ursoi") erau în număr de 2-3. *(De la Maria Petruș, 70 ani, Șomcuta, Țara Chioarului, 2000)*

Soarta copilului putea fi prevestită și de un om bătrân, care umbla cu o carte "grohomnic" din care citea "ce-i era scris" fiecărui om. (presupunem că este vorba de un zodiac).

Rețeta oloiului de pământ

Oloiu' de pământ îl fac în munți pustâi, unde nu s-aud nici lume, nici cocoș, nici vite. Oricine îl poate face, de să duce în pădure și taie lemn verde, mai multe feluri de lemne. Api face groapă în pământ și pune o oală de lut în groapă. Pune un miez de apă cu aghiazmă, pune lemnele și acele tăt ard și să îngroasă și să face oloiu'. Îi bun la răni, la bube, îl duc să-l slujească la mănăstiri.

(De la Raveca Hereș, 70 de ani, Costeni, Țara Lăpușului, 2008)

"Cordonul de argint"

Tăierea cordonului ombilical reprezintă ruperea simbolică a legăturii copilului de mama sa. Din acest moment, el aparține moașei (nu numai familiei) și prin ea comunității sociale.

În cazul în care femeia nu mai dorea alți copii, îngropa "buricu, locuțu și un cuțat" sub un pom. *(De la Maria Lupuț, 65 ani, Șomcuta, Țara Chioarului).*

Buricul pă când plică, să usucă, îi tare. Acela îl pui într-o batistă frumoasă și curată și ai grijă să nu-l roadă ceva până la 7 ani. La 7 ani tre să deznoade coconu' ața ceie tăta. Și acela care deznoadă așa, îi învățat de carte, și tăte le știi, tăte le învață. (*De la Raveca Hereș, 70 de ani, Costeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Prima scaldă

Un rol important ocupă prima scaldă. Multe credințe sunt legate de acest prim moment din viața copilului și multe dorințe sunt exprimate acum.

Se aduce apă neîncepută de izvor sau de la fântână, înainte de așfințitul soarelui. În apă se pun unsoare de vacă pentru a avea pielea fină, flori din cununa de mireasă a mamei, să fie copilul frumos, un bănuț de argint, ca să fie curat. (*De la Maria Rednic, 60 ani, Oncești, Maramureș, 2001*)

Apa nu se aruncă decât a doua zi dimineață într-un singur loc dacă copilul era băiat, pentru a avea noroc din prima încercare la căsătorie și în mai multe locuri dacă era fată, pentru a avea mai mulți pețitori la casă. (*De la Ileana Drăguș, Oncești, Maramureș, 2001*)

Femeia când spală întâie pruncu' în ciupă, pune agheazmă în ciupă și apa ceie să aruncă unde-s mai mândre florile și zăce:

Să sii iubit ca florile!

Să sii după masă cum să pun florile-n păhar!

Să sii văzut cum îs văzute florile!

(*De la Raveca Hereș, 70 de ani, Costeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Apa ceie nu-i voie țâpată seara că zice că zdiară coptilu' într-una și îl schimbă Fata Pădurii. Nici scutecele nu să lasă afară păstă

Nu le-am da pă patru boi.
Când or fi la mire acasă
Nu le-om da nici pă șasă.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuașu de Jos, 1989

Nime-n lume nu să-nșală,
Ca feciorii când să-nsoară
Prinde patru boi la car
Și mere după amar.
Prinde patru boi la rudă
Și se duce după trudă.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuașu de Jos, 1989

Săracii boii cornuți
Cum însoară niște muți.
Săracile sutele
Cum mărită mutele.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuașu de Jos, 1989

Nu fujiți fete-nainte
Și spuneți la domn părinte
Să iasă cu cărticica
Să cunune florica.
Să iasă cu patrafiru
Să cunune trandafir.

De la Vasile Petcaș, 59 ani, Asuașu de Jos, 1989

Tu, mireasă, fătu-meu,
Ai grijă de bărbat
Să nu-l porți deșteitorat,
Că femeile-s cățele
Și ți-or scoate vorbe rele.

*De la Vasile Petcaș, 59
ani, Asuaju de Jos, 1989*

Mireasă, mirele tău
Poate fi solgă birău
Da pă care l-ai lăsat
Poate fi porcar la sat.

Miresucă după tine
N-am văzut plângând pă
nime
Dar după mirele tău,
La multe le pare rău.

Miresucă tu și tu,
Bine ți-o cântat cucu,
Te-o luat cine-ai vrut tu.
Să-mi cânte și mie așé
Să mărg după cine oi vré.

Tu, mireasă, tu, tu, tu,
Tăt așé te-ai lăudat,
Că tu când ti-i mărita
Pă tăt satu li-i chema.
Pă tăt satu l-ai chemat
Da pă mă-ta o-ai uitat,
La umbruța nukului
În fundu pământului.

Ieși măicuță de sub glie,
Că mă duc la cununie
Ieși măicuță din mormânt
Că mă duc la jurământ.

noapte, numa' cît îi Sfântu Soare pe cer îi voie să le lași, că vin și
țâpă vrăji și fac descântece. Că atâtea vrăji știu oamini și țâpă apă
di pă oamini morți. (*De la Dochia Buda, 77 ani, Ungureni, Țara
Lăpușului, 2008*)

Apa primei îmbăieri se arunca într-un loc unde să nu fie călcată în
picioare, sau se arunca pe flori, dacă era fată, ca să fie frumoasă și
să fie dragă feciorilor, sau la rădăcina unui pom ("oltoan"). Arun-
carea acestei ape la rădăcina unui pom ar putea însemna și înfrățirea
copilului cu copacul. Aceasta înfrățire se bazează pe credința gener-
alizată că în vârful arborelui era scrisă soarta copilului. Înfrățirea
între om și plantă, pe planul relațiilor biologice, ține de un străvechi
mit natal al dendrolatriei locale⁴

Superstițiile lehuzei

Perioada de lehuzie reprezintă intervalul de 6 săptămâni de la
naștere, când acționează o sumedenie de interdicții, atât privitoare la
noul-născut, cât și la mamă: lehuza nu are voie să plece de acasă,
nici să iasă din "odor" (curte); să nu meargă la fântână până nu era
botezat copilul, "ca să nu ia vreo boală din acel loc"; să nu calce pe
ceva și să-și piardă laptele; să nu meargă la biserică, pentru că nu
era "curată". (*De la Raveca Hereș, 70 de ani, Costeni, Țara Lăpușu-
lui, 2008*)

Dacă femeia mere afară, să leje pruncu' și la cap să-i puie cleștele și
foarficele să nu să aprobe de el Ceie Necurată și Duhu' și Satana,
și închizi ușile.

Ușile le unji marți sara cu ai pă la țâțâni, cu usturoi de vârvuri, să nu
zie Satana spurcată, să-ți spurce sau să-ți ieie coptilu'. (*De la
Dochia Buda, 77 ani, Ungureni, Țara Lăpușului, 2008*)

Pă coptil să pune mătură dacă-l lasă sângur. La leagăn se pune
tămâie înt-o cârpuță și-o pui la cap la coptil cu o epistolie. (*De la
Dochia Buda, 77 ani, Ungureni, Țara Lăpușului, 2008*)

Mama pruncului nu are voie să să ducă în țarină, nici la fântână,

⁴ Romulus Vulcănescu, *Arborele de naștere, În coloana cerului, București, Edit. Acad. 1972, p. 54)*

până n-o sfințește popa, că zâce că spurcă și casa și fântâna și hotaru' și masa. Nu era voie numa' în casă să șadă. (*De la Dochia Buda, 77 ani, Ungureni, Țara Lăpușului, 2008*)

Mama n-are voie să margă pă hotar, la fân până nu-i citește molizvele. Dacă mere la stână n-o lăsa oamenii să bage între oi, că să strică oile. Pă hotar nu-i voie să iasă că să strică cultura, ca și cum n-ar fi curată femeia, până când face rugăciunile cele. Nici la biserică nu mere. (*De la Anica Butcure, 78 ani, Cupșeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Dacă vine cineva în casă să vadă coconu' api, moașa stropește cu aghiazmă și cu busuioc așa în patru colțuri. Femeia beteagă nu avea voie să să aproptie de prunc, nici să intre în casă. Dacă să în-tâmpla să intre în casă, api i să făceu bube la prunc, un fel de coajă, rană, de iera vai, de capul lui.

Api îl scăpa de rana ceie cu tot felul de leacuri și mai erau și femei care știau descânta. Nu tare mereu numa' dacă erau blăstămate și vroiau să-ți facă rău:

Du-te cu răul de la Dumnezeu,
La Sătana îl du nu la Dumnezău,
Du-l la Sătana,
Lasă-ne pă noi la Dumnezău.

(*De la Anica Butcure, 78 ani, Cupșeni, Țara Lăpușului, 2008*)

Alte interdicții se referă la îmbrăcămintea copilului și la apa în care este îmbăiat: scutecele și celelalte haine ale copilului nu e bine să rămână afară, pe sfoară, după apusul soarelui și peste noapte, pentru ca să nu fure duhurile rele “bărbăția” băiatului sau fertilitatea fetelor; apa de la îmbăiere să nu se arunce după asfințitul soarelui, numai a doua zi; laptele rămas de la țâță să nu fie aruncat numai pe flori, ca să nu-și piardă mama laptele; copilul să nu fie lăsat singur în casă; să nu se apropie de copil femeie în perioada menstruației, ca să nu-l “spurce”. Oricine intră în casa unde se află copil mic, indiffer-

Străgătura la găină

Zî cieteraș, mai cu drag
Să mă pot sui pă prag.
Zî ceteraș mai cu dor
De pă prag să mă cobor.
Frunză verde a rătiți
Zî cetera găinii
Că găina-i cucuietă
Și stă-n cameră-ncuietă.
Dați-mi cheia și-o descui
Să i-o dau nănașului.
Eu mă duc cătingănaș
Cu găina la nănaș
Că nănașu-i de la noi
Mi-a da pă ie patru boi.
Și nănașa îi avută
Mi-a da pă ie o sută.
Cu banii de la nănaș
M-oi duce pă la oraș
Și nu mi-oi lua dițele
Că mi-oi lua ruminele
Și nu mi-oi lua pă bani
boi
Că mi-oi lua păpuci noi.

Păpuci cu călcâie – nalte
În ciudă la celelalte.
Să trăiești nănașule
Să sucești mustețale
Să săruți nevestele
Să trăiești că ți să șăde
Ca la rât cu iarbă verde.

*De la Livia Gâț, 63 ani,
Asuaju de Jos, 1989*

Chemarea la nuntă

12.

Tânăru' nost crăişor,
Dimineaţă s-o sculat
Lui Dumnezo s-o rugat.
De ce s-o rugat,
Dumnezo i-o dat:
Zi de veselie,
Ceas de căsătorie.
Zi de căsătorie
Ceas de veselie,
Nu poate să fie
Fără mai mulţi oameni de
omenie.
De aceea ne-a ales pă
noi, pă doi
Ce-i din fire mai cuminte
Şi ne-a dat calea-naite.
Să umblăm uliţele de-a
lungul
Şi căsăle de-a rândul
Să umblăm din casă-n
casă
Să chemăm cucoane fru-
moasă.
Ştim că şi-n această casă
Este o coconă frumoasă
Prietenă cu a noastră.
Şi-un băiat de loc
Să le dea Dumnezo
noroc!
Pă duminică dimineaţă
Vă poftesc la nuntă craii
cei noi.

*De la Livia Gâţ, 63 ani,
Asuaju de Jos, 1989*

Glosar

*faitior-voal, vâl;
toi-a certa, a mustra.*

ent de sex, la plecare să-şi ia “o scamă” de pe haină şi să o pună pe
leagăn zicând: “să-ţi rămâie somnu şi ţăţa”.

(De la Iuliana Petruş, 70 ani, Şomcuta, Țara Chioarului, 2002)

În acest moment individul, care suportă trecerea, este un izolat în
raport cu colectivitatea, fiind un proces de transformare, iar grija
colectivităţii este ca această transformare să se realizeze în forme
favorabile individului şi destinului lui în viitor: “domină grija pen-
tru integrarea perfectă în această lume, într-un destin individual
modelat la nivelul optim al funcţiilor biologice şi sociale”

Naşterea marchează “marea integrare a noului născut în destinul
său pământesc.

Săteancă, Ungureni, 2008; foto: Felician Săteanu